

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2025
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙ-
ΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΟΚΤΩ (8)**

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΕΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. «Πανελλήνιον»: Ένα συμβουλευτικό όργανο που επανδρώθηκε από τον Ι. Καποδίστρια κατά το 1828 όταν η ύπαρξη των πρώτων κομμάτων ήταν πλέον δεδομένη. Αποτελείτο από αντιπροσώπους των τριών παρατάξεων, δηλαδή του αγγλικού, γαλλικού και ρωσικού κόμματος, προκειμένου να εξασφαλιστεί εσωτερική ειρήνη.

β. «Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής (1923)»: Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη-πολίτες ουδέτερων κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξίμων. (Το 1924 και το 1925 με τη φροντίδα της Μικτής Επιτροπής μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα περίπου 200.000 Έλληνες που παρέμεναν στην Καππαδοκία και γενικότερα στην Κεντρική και Νότια Μικρά Ασία).

γ. «ΠΑΟΥΡΕ»: Μια από τις ξένες εταιρείες που έκαναν επενδύσεις σε έργα υποδομής στην Ελλάδα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου. Τα έργα

αυτά κρίθηκαν αναγκαία λόγω των συνεπειών του Μικρασιατικού Πολέμου (άφιξη προσφύγων). Ειδικότερα, (περί το 1925) η βρετανική εταιρεία ΠΑ-ΟΥΕΡ ανέλαβε την εγκατάσταση μονάδων παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στην πρωτεύουσα αλλά και τη δημιουργία σύγχρονου δικτύου αστικών συγκοινωνιών, βασισμένου σε ηλεκτροκίνητα τραμ και λεωφορεία.

ΘΕΜΑ Α2

- α. Σ
- β. Σ
- γ. Λ
- δ. Λ
- ε. Σ

ΘΕΜΑ Β1

Στη διάρκεια του 18ου αιώνα, παρατηρήθηκε σημαντική ναυτιλιακή και εμπορική δραστηριότητα σε πολλές παραλιακές περιοχές του ελληνικού χώρου και σε νησιά. Η δραστηριότητα αυτή ευνοήθηκε από διάφορες συγκυρίες, και ιδιαίτερα από την έξοδο της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα και το εμπόριο που αναπτύχθηκε στα λιμάνια της περιοχής (λ.χ. στην Οδησό) και της Μεσογείου. Με τη συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774) μεταξύ της Ρωσίας και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, τα χριστιανικά -ελληνικά- πλοία προστατεύονταν από τη ρωσική ισχύ και έτσι ευνοήθηκε η ραγδαία ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους. Λίγο αργότερα, με τη Γαλλική Επανάσταση και τους Ναπολεόντειους πολέμους, ευνοήθηκε ιδιαίτερα η ελληνική ναυτιλία. Η διάσπαση του ηπειρωτικού αποκλεισμού, τον οποίο είχε επιβάλει το αγγλικό ναυτικό στα γαλλικά λιμάνια, έφερνε μεγάλα κέρδη, ενώ ταυτόχρονα η εξαφάνιση των γαλλικών πλοίων από την Ανατολική Μεσόγειο δημιούργησε κενά, που έσπευσαν να εκμεταλλευτούν οι Έλληνες.

ΘΕΜΑ Β2

Οι υψηλοί δείκτες ανεργίας και οι άθλιες συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των εργατών οδήγησαν σε έντονη πολιτικοποίησή τους, κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα. Οι συνθήκες έδιναν την εντύπωση ότι οι πλούσιοι γίνονταν πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι. Το 1918 ιδρύθηκε το **Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος (Σ.Ε.Κ.Ε.)** από συνέδριο σοσιαλιστών. Βασικές θέσεις του προγράμματος του ήταν δημοκρατία, παροχή εκλογικού δικαιώματος στις γυναίκες, αναλογικό εκλογικό σύστημα, εθνικοποίηση των μεγάλων πλουτοπαραγωγικών πηγών. Σχετικά με την εξωτερική πολιτική, ζητούσε ειρήνη, χωρίς προσάρτηση εδαφών, βασισμένη στο δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών. Τα προβλήματα που αφορούσαν διαμφισβητούμενα εδάφη, θα λύνονταν με δημοψηφίσματα.

Το Σ.Ε.Κ.Ε. ήταν το πιο αυστηρά οργανωμένο κόμμα. Έως το 1919 ήταν υπέρ της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Σταδιακά απομακρύνθηκε από αυτή, υιοθετώντας την αρχή της δικτατορίας του προλεταριάτου. Το 1924, **αφού προσχώρησε στην Τρίτη Κομμουνιστική Διεθνή**, μετονομάστηκε σε *Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (Κ.Κ.Ε.)*.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

α. Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), έχοντας ως βασική αποστολή να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η ΕΑΠ διέκρινε την αποκατάσταση των προσφύγων σε αγροτική (παροχή στέγης και κλήρου στην ύπαιθρο) και αστική (παροχή στέγης στις πόλεις).

Η αγροτική αποκατάσταση στο μεγαλύτερο μέρος της ήταν έργο της ΕΑΠ. Πράγματι, όπως αναφέρεται στο δευτερογενές κείμενο Α, η ΕΑΠ προσπάθησε συστηματικά και κατά κύριο λόγο να αποκαταστήσει τους πρόσφυγες μέσω της αγροτικής αποκατάστασης (Η «κατά τρόπον παραγωγικόν» ... αγροτικής αποκατάστασης). Απέβλεπε στη δημιουργία μικρών γεωργικών ιδιοκτησιών. Η εγκατάσταση των προσφύγων έγινε σε εγκαταλελειμμένα χωριά, σε νέους συνοικισμούς προσαρτημένους σε χωριά και σε νέους, αμιγώς προσφυγικούς συνοικισμούς. Ο παραχωρούμενος κλήρος ποίκιλλε ανάλογα με το μέγεθος της οικογένειας των προσφύγων, την ποιότητα του εδάφους, το είδος της καλλιέργειας και τη δυνατότητα άρδευσης. Συνήθως ο κλήρος δεν αποτελούσε ενιαία έκταση, αλλά τεμάχια αγρών που βρίσκονταν σε διαφορετικές τοποθεσίες. Στην αρχή η διανομή από τις υπηρεσίες εποικισμού ήταν προσωρινή. Θα γινόταν οριστική μετά την κτηματογράφηση από την τοπογραφική υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας.

Εκτός από τη γη παραχωρούνταν στέγη, εργαλεία, σπόροι, λιπάσματα και ζώα. Αντίστοιχες πληροφορίες καταγράφει και η Ελένη Μπενάκη. Ειδικότερα, κρίθηκε απαραίτητη η παροχή όλων των μέσων για την καλλιέργεια της γης. Χαρακτηριστικά, ο Διευθυντής της Αγροτικής Αποκατάστασης της ΕΑΠ, υποστήριζε ότι οι αγρότες πρόσφυγες έπρεπε να αντιμετωπιστούν με τον ίδιο τρόπο που αντιμετωπίζονταν οι γηγενείς ακτήμονες. Επομένως, θα έπρεπε όχι μόνο να λάβουν παραγωγικά κτήματα αλλά και κατοικίες αγροτικού τύπου, σπόρους, ζώα, εργαλεία, κάρα. Μάλιστα, όλα αυτά θα έπρεπε να παρέχονται μέχρι να αποδώσουν καρπούς οι πρώτες καλλιέργειες των προσφύγων και ακόμα και μετά το δεύτερο έτος της εγκατάστασής τους (κατά την οποία ... εγκατάστασή τους).

Την αξία του παραχωρούμενου κλήρου θα πλήρωναν οι πρόσφυγες με δόσεις. Ο τίτλος που δινόταν στους κληρούχους ήταν τίτλος απλής κατοχής. Θα γινόταν τίτλος πλήρους κυριότητας αργότερα, μετά την αποπληρωμή του χρέους. Μετά τη διάλυση της ΕΑΠ, το 1930, τα χρέη των αγροτών προσφύγων ανέλαβε να εισπράξει η Αγροτική Τράπεζα.

β. Για τη στέγαση τηρήθηκε το σύστημα της ανέγερσης των οικιών απευθείας από την ΕΑΠ (εργολαβία) ή της ανέγερσης από τους ίδιους τους πρόσφυγες με τη χορήγηση όλων των οικοδομικών υλικών (αυτεπιστασία).

Όπως, επιβεβαιωτικά αναφέρεται στο πρωτογενές κείμενο Β, που αποτελεί απόσπασμα από τον απολογισμό της δράσης της ΕΑΠ για τα τρία πρώτα χρόνια λειτουργίας της, η ανέγερση οικιών έγινε αφενός με τη συμβολή εργολάβων αφετέρου με την αξιοποίηση των προσφύγων ως εργάτες με την καθοδήγηση των υπηρεσιών της ΕΑΠ. Σχετικά με την μέθοδο της εργολαβίας καταγράφηκαν αρκετά προβλήματα, όπως το γεγονός ότι οι εργολάβοι δυσκολεύονταν να μεταφέρουν υλικά αλλά και να βρουν εργάτες. Επιπλέον, η ΕΑΠ ήταν δυσαρεστημένη από τους εργολάβους εξαιτίας της κακής ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, πράγμα βέβαια που οφειλόταν στην ανάγκη άμεσης ολοκλήρωσης των εργασιών για την οριστική στέγαση των προσφύγων (Η κατασκευή ... στέγαση των προσφύγων.).

Διευκρινιστικές πληροφορίες παρέχονται όμως στο κείμενο Β και για το σύστημα της αυτεπιστασίας. Πιο συγκεκριμένα, η ΕΑΠ διέθετε στους πρόσφυγες ξύλα, κεραμίδια, καρφιά αλλά και χρήματα, ώστε να πληρωθούν οι μαραγκοί και οι οικοδόμοι. Οι πρόσφυγες εργάζονταν ως ανειδίκευτοι εργάτες και μετέφεραν τα υλικά. Όλα αυτά γίνονταν υπό την επίβλεψη ενός εργοδηγού με σκοπό να διασφαλιστεί η ποιότητα και η ποσότητα των εργασιών αλλά και να δοθούν οι απαραίτητες προκαταβολές (Ο δεύτερος τρόπος ... σημειούμενη πρόοδο.).

Τέλος, τα κτίσματα ήταν, συνήθως, δύο δωμάτια, μία αποθήκη και ένας σταύλος.

ΘΕΜΑ Δ1

α. Η τελική συμφωνία για τη λήξη της επαναστάσεως του Θερίσου, που απειλούσε με κατάρρευση την οικονομική και πολιτική υπόσταση της Κρήτης,

υπογράφηκε από τον Ελ. Βενιζέλο και τις Μ. δυνάμεις στις 2 Νοεμβρίου 1905 στο μοναστήρι των Μουρνιών Κυδωνιάς.

Το κίνημα του Θερίσου δεν πέτυχε πλήρως τους στόχους του, αλλά έδωσε νέα ισχυρή ώθηση στο Κρητικό Ζήτημα και προκάλεσε θετικές εξελίξεις. Διεθνής Επιτροπή που ήλθε στην Κρήτη το Φεβρουάριο 1906, ανέλαβε να εξετάσει την κατάσταση και τους όρους λειτουργίας του αρμοστειακού καθεστώτος και να υποβάλει σχετική έκθεση. Έπειτα από μακρότατες και επίπονες διαβουλεύσεις με τον Ελ. Βενιζέλο και με την Ελληνική Κυβέρνηση, οι Μεγάλες Δυνάμεις κατέληξαν τον Ιούλιο του 1906, όπως επισημαίνεται στη δεύτερη πηγή, σε μια νέα ρύθμιση του Κρητικού Ζητήματος. Σύμφωνα με τα στοιχεία του δεύτερου παραθέματος του Α. Κλάψη, η Διεθνής Επιτροπή που κατέφθασε στο νησί της Κρήτης εκτιμώντας την υφιστάμενη κατάσταση οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι αν ο Πρίγκιπας Γεώργιος εξακολουθούσε να διατηρεί το αξίωμα του Υπατου Αρμοστή, αυτό θα προκαλούσε προβλήματα στην εύρυθμη λειτουργία της πολιτικής ζωής στη μεγαλόνησο. Γι' αυτό θεώρησαν πως η καταλληλότερη λύση ήταν η άμεση υλοποίηση της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα (Η [Διεθνής] ...με την Ελλάδα).

Το οριστικό κείμενο των μεταρρυθμίσεων προέβλεπε την οργάνωση Κρητικής Χωροφυλακής με εντελώς νέο σχήμα, την ίδρυση Κρητικής Πολιτοφυλακής, με Έλληνες αξιωματικούς που προηγουμένως θα παραιτούνταν από τον ελληνικό στρατό, και την ανάκληση των ξένων στρατευμάτων, μετά την αποκατάσταση της εσωτερικής γαλήνης στην Κρήτη. Το δεύτερο παράθεμα επιβεβαιώνει την ιστορική αφήγηση αναφέροντας ότι η εξεταστική επιτροπή αποφασίζει την εφαρμογή ενός πιο οργανωμένου και συνολικού σχεδίου για την καλύτερη διαχείριση του Κρητικού Ζητήματος. Σύμφωνα με αυτό προβλέπεται η αναδιοργάνωση της Χωροφυλακής και η ταυτόχρονη συγκρότηση Κρητικής Πολιτοφυλακής, που αποτελούσε και επιδίωξη του Βενιζέλου, υπό την επίβλεψη αξιωματικών που θα έχουν απομακρυνθεί από τις τάξεις του ελληνικού στρατού, καθώς και η αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων μετά την επαναφορά της ομαλότητας στην ταραγμένη Κρήτη (Κάτω από την ... την Κρήτη).

β. Πράγματι, η πολιτική του Βενιζέλου είχε θριαμβεύσει. Αμέσως έπειτα συγκροτήθηκε η Β' Συντακτική Συνέλευση, για την εκπόνηση νέου συντάγματος, και η πρώτη πράξη της ήταν η έκδοση ενωτικού ψηφίσματος, μέσα σε ατμόσφαιρα συμφιλίωσης και εθνικής έξαρσης. Το τρίτο παράθεμα του Θ. Δετοράκη επισημαίνει ότι έπειτα από τις εξελίξεις αυτές συνεδρίασε η Β' Συντακτική Συνέλευση των Κρητών με στόχο την επεξεργασία ενός νέου συντάγματος και την έκδοση ενωτικού ψηφίσματος στις 30 Ιουλίου 1906 μέσα σε ένα κλίμα εθνικής ενότητας και απεριόραπτου ενθουσιασμού. Παράλληλα, ξεκινά το έργο της αναδιοργάνωσης της Κρήτης, καθώς οι Μ. Δυνάμεις χορηγούν δάνειο ύψους 9.300.000 γαλλικών φράγκων στην κυβέρνηση της Κρήτης για την παροχή οικονομικής ενίσχυσης και διευθετούν το θέμα της καταβολής των τόκων από τα προηγούμενα δάνεια (Η Β' Συντακτική ...δανείων).

Με νέα απόφασή τους οι Δυνάμεις παραχωρούσαν στο βασιλιά των Ελλήνων Γεώργιο Α' το δικαίωμα να διορίζει εκείνος τον Ύπατο Αρμοστή της Κρήτης (14 Αυγούστου 1906). Η τρίτη δευτερογενής πηγή επιβεβαιώνει τις ιστορικές γνώσεις καταγράφοντας ότι τη συγκεκριμένη ημερομηνία οι Μ. Δυνάμεις έλαβαν την απόφαση, προκειμένου να επανέλθει η πολιτική ομαλότητα στο νησί, να δώσουν στο βασιλιά της Ελλάδος Γεώργιο Α' το δικαίωμα να διορίζει τον Ύπατο Αρμοστή στην Κρήτη. Αυτό αποτέλεσε μια πολύ σημαντική απόφαση για να επιτευχθεί η επαφή της νήσου με την Ελλάδα και να προωθηθεί πιο άμεσα η επίλυση του Κρητικού Ζητήματος (Με νέα απόφαση ...Κρητικού Ζητήματος).

Κατ' αυτό τον τρόπο το νησί είχε ουσιαστικά καταστεί μια ιδιότυπη ελληνική επαρχία. Στην πρώτη πρωτογενή πηγή, που αποτελεί απόσπασμα από άρθρο του Ελ. Βενιζέλου στην εφημερίδα «Κήρυξ» των Χανίων και δημοσιεύτηκε στις 27 Απριλίου 1907, ο Κρητικός πολιτικός προβαίνει σε μια αξιολόγηση της συνεισφοράς του κινήματος του Θερίσου στα πολιτικά πράγματα στην Κρήτη. Ειδικότερα, τονίζει ότι στον κρητικό λαό δόθηκε πλέον το δικαίωμα να εκφέρει ουσιαστική γνώμη και άποψη που αφορά την εξέλιξη του Εθνικού Ζητήματος. Το Κρητικό Ζήτημα δεν αποτελεί πλέον μια υπόθεση που θα μπορεί να τη διαχειρίζεται αποκλειστικά

η ελληνική δυναστεία αλλά ένα μείζον εθνικό ζήτημα (Εις τον Κρητικόν Λαόν ... υπόθεσις).

Επιπλέον, ο Βενιζέλος στο άρθρο του αναφέρει ότι οι ελευθερίες του κρητικού λαού παραχωρήθηκαν σε ακέραιο βαθμό και κατοχυρώθηκαν μέσα στα πλαίσια του νέου πολιτεύματος, το οποίο θα ήταν πιο φιλελεύθερο και δημοκρατικό, και επιβλήθηκε μετά το ξέσπασμα της επανάστασης του Θερίσου, ενώ παράλληλα εξαιτίας αυτού μεταφέρθηκε το βάρος της πολιτικής δύναμης στο λαό (Αι ελευθερίαι ... παράγοντος).

Μετά τις εξελίξεις αυτές, ο Πρίγκιπας Γεώργιος δεν μπορούσε πια να παραμένει στην Αρμοστεία της Κρήτης. Παρά τις επίμονες παρακλήσεις των αντιβενιζελικών φίλων του, εκείνος υπέβαλε την παραίτησή του (12 Σεπτεμβρίου 1906) και αναχώρησε από την Κρήτη. Ο βασιλιάς της Ελλάδας Γεώργιος Α' υπέδειξε ως νέο Ύπατο Αρμοστή τον Αλέξανδρο Ζαΐμη. Το Κρητικό Ζήτημα είχε πλέον εισέλθει στη φάση της οριστικής του επίλυσης.